

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

91

ਸੰਗਤਿ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਭਾਗ - ੧੪

‘ਖੋਜੀ’

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-14

ਸਿੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (university) ਵਿਚ ਪੜਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ — ਜਿਥੇ ਅਧਿਆਪਕ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਮਾਇਕੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਹੜੇ ਇਨਸਾਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਥਵਾ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਮੁਗਧ, ਬੁੱਧੂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ’ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦੈਵੀ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਅਥਵਾ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਵ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸੁਖਦਾਈ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸੰਤਾ ਸੇਤੀ ਰੰਗੁ ਨ ਲਾਏ ॥

ਸਾਕਤ ਸੰਗਿ ਵਿਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥

ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਖੋਈ ਅਗਿਆਨੀ

ਜੜ ਅਪੁਣੀ ਆਪਿ ਉਪਾੜੀ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੫)

ਬਿਨੁ ਸੰਗਤੀ ਸਭਿ ਐਸੇ ਰਹਹਿ ਜੈਸੇ ਪਸ ਢੋਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੨੨)

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗੁ ਨ ਪਾਇਆ

ਸੇ ਭਾਗਹੀਣ ਪਾਪੀ ਜਮਿ ਖਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੪)

ਬਿਨਵੰਤ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਸਾਧਸੰਗਮ ਸਭ ਮਿਥਿਆ ਸਿਸਾਰੀ ॥ (ਪਨਾ-੫੪੭)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਭ੍ਰਮੀ ਮੁਈ ਕਰਤੀ ਕਰਮ ਅਨਕ ॥ (ਪਨਾ-੯੨੮)

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਨੂੰ 'ਚਟਸਾਲ' ਭੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਰੱਬੀ ਗੁਣ ਸਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ —

ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਟਸਾਲ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਿਖਾ ॥ (ਪੰ.-੧੩੧੬)

ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ

ਮੋ ਕਉ ਕਰਹੁ ਉਪਦੇਸੁ ਹਰਿ ਦਾਨ ॥੨॥

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਵਸਿਆ

ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਜਾਨ ॥

(ਪਨਾ-੧੩੩੫)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੇਇਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ —

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੀ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਦਾ 'ਉਤਮ ਪੰਥ' ਹੈ —

ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਥ ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ

ਤਿਹ ਮਿਲੰਤ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ ॥

(ਪਨਾ-੧੪੦੬)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ 'ਕੁੰਡਲਨੀ' ਭੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ —

ਕੁੰਡਲਨੀ ਸੁਰਝੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ ਮੁਖਿ ਮਚਾ ॥ (ਪੰ.-੧੪੦੭)

'ਹਉਮੈ' ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਮਿਟਦੀ ਹੈ —

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥....

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ ਹਉ ਤਾਪੁ ॥

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਜੈ ਸਭੁ ਆਪੁ ॥

(ਪਨਾ-੨੨੯)

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਜਾਇ ॥

(ਪਨਾ-੯੬੧)

ਸੰਤਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਦੁਖ ਨਸਾ ॥

(ਪਨਾ-੧੧੪੬)

ਮਿਲਿ ਪਾਣੀ ਜਿਉ ਹਰੇ ਬੂਟ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਤਿਉ ਹਉਮੈ ਛੂਟ ॥

(ਪਨਾ-੧੧੯੧)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ਬਿਨਸੀ ਸਭ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥ (ਪੰ.-੧੨੨੮)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮ ਸੁਖ ਅਥਵਾ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ —

ਭਾਈ ਰੇ ਸੁਖੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਇਆ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੨)
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੨੧)
ਜਿਸੁ ਸੁਖੁ ਕਉ ਨਿਤ ਬਾਛਹਿ ਮੀਤ ॥	
ਸੋ ਸੁਖੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੮੮)
ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਬਿਸਰਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਈ ॥	(ਪੰਨਾ-੬੯੬)
ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧੂ ਭਲੇ ਦਿਨਸ ਓਇ ਆਏ ॥	
ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ਸਦਾ ਕਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ ਪਾਏ ॥	(ਪੰਨਾ-੬੨੧)
ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਪਾਏ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਸਾਥਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੮੧੪)
ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੪੮)
ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਭਾਈ ॥	
ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਈ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੮੨)
ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਵਿਰਤੀ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ —	
ਨਾਮ ਰਾਸਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਖਾਟੀ ॥	
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਦਾ ਕਾਟੀ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੯੪)
ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਕਰਹੁ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥	
ਸਦਾ ਕਲਿਆਣ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੯੬)
ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ ॥	
ਸੋ ਜਨੁ ਦੂਖਿ ਨ ਵਿਆਪੀਐ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੧੧)
ਭਜੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਮਿਟਹਿ ਦੋਖ ਕਮਾਤੇ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੬੧)
ਸਾਧਸੰਗਮਿ ਹਰਿ ਅਰਾਧੇ ਸਗਲ ਕਲਮਲ ਦੁਖ ਜਲੇ ॥	(ਪੰਨਾ-੫੪੮)
ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੁ ਸਗਲਾ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੦੯)
ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੨੦)
ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸੱਚਾ ਨ੍ਹਾਵਣ ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —	
ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲੁ ਸੰਗਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੀਰਥੁ ਹੋਇ ॥	
ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨਾ ਗੁਰ ਦਰਸੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥	(ਪੰਨਾ-੫੮੭)

ਸੰਗਤਿ ਮੀਤ ਮਿਲਾਪੁ ਪੂਰਾ ਨਾਵਣੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੮੭)

ਸੰਗਤਿ ਸੰਤ ਮਿਲਾਏ ॥

ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਨਾਏ ॥

ਨਿਰਮਲਿ ਜਲਿ ਨਾਏ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ਭਏ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰਾ ॥ (ਪੰ.-੨੨੪)

ਹਰਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਟ ਸਰ ਨੀਕੇ ਵੱਡਭਾਗੀ ਤਿਤੁ ਨਾਵਾਈਐ ॥ (ਪੰ.-੮੮੧)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਰੇਣੁ ਮੁਖਿ ਲਾਗੀ ਕੀਏ ਸਗਲ ਤੀਰਥ ਮਜਨੀਠਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੧੨)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਪਰੀ ॥

ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਓ ਅਠਸਠਿ ਸੁਰਸਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੩੪)

‘ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ’ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੀ ਹੈ –

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਆਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੨੫)

ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ ॥ (ਪੰ.-੬੮੨)

ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤ ਵਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੨)

ਏਕ ਪਲਕ ਸੁਖ ਸਾਧ ਸਮਾਗਮ ਕੋਟਿ ਬੈਕੁੰਠਹ ਪਾਂਦੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦੮)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਅਥਵਾ ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ‘ਦਿੜ੍ਹਤਾ’
ਆਉਂਦੀ ਹੈ –

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਦਿੜ੍ਹੈ ਸਭਿ ਧਰਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੰਤ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਵਹੁ ਇਕ ਕਿਨਕਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੦)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ ਆਵੈ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੮੧)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ‘ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ’ ਭੀ ਮਿਟਦੇ ਹਨ –

ਸਾਧਸੰਗਿ ਕਿਸ ਸਿਉ ਨਹੀ ਬੈਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਦੁਸਮਨ ਸਭਿ ਮੀਤ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਮਿਟ ਗਏ ਬੈਰ ਭਏ ਸਭ ਰੇਨ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਲੈਨ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੫)

ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੇ ਪੂਜੇ ਪੈਰ ॥

ਮਿਟੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਮਨ ਤੇ ਬੈਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੯੫)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੯੯)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ 'ਸੰਗੀ' ਹੀ ਸੱਚੇ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਾਜਨ ਹਨ —

ਹਰਿ ਸੰਤਾ ਹਰਿ ਸੰਤ ਸਜਨ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਸਹਾਈ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੫੩)

ਜਿਨਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਵੈ ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੦)

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਵਡਭਾਗਿ ਪਾਈਅਹਿ ਸਾਧ ਸਾਜਨ ਮੀਤਾ ॥ (ਪੰ.-੪੪੩)

ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇ ਲੀਆ ਮੇਰੈ ਕਰਤੈ ਸੰਤ ਸਾਧ ਭਏ ਸਾਥੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੮)

ਓਇ ਸਾਜਨ ਓਇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥

ਜੋ ਹਮ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੯)

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਸੰਤ ਸਾਜਨ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਨਿਤ ਗਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੨੨)

'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਹੀ 'ਨਿਹਚਲ ਆਸਣ' ਹੈ —

ਕਰਿ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਸਾਧ ਸਿਉ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਵਹਿ ਠਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੧)

ਨਿਹਚਲ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਜਨ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲੁ ਗੁਰ ਸਾਧਾ ॥ (ਪੰ.-੧੧੦੧)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਕਾ ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੬)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨ ਬੁਝਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸੰਤੋਖ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਅਘਾਣੇ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੪੧)

ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥

ਬੁਝੀ ਤਪਤਿ ਘਰਹਿ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੮)

ਸੰਗਤਿ ਕਰਤ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੮੯)

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥

ਬੂਜੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਹਾ ਸੀਤਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੩)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ ਠੰਢ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ –

ਠਾਂਢਿ ਪਰੀ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਬਸਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੬)

ਏਕੁ ਬੋਲੁ ਭੀ ਖਵਤੇ ਨਾਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੀਤਲਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੨)

ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਭਏ ਸੀਤਲ ਸਾਧ ਅੰਚਲ ਗਹਿ ਰਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੫੮)

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਓਹੁ ਜਾਣੈ ਸਗਲੀ ਠਾਂਢੀ ॥ (ਪੰ.-੬੧੦)

‘ਹਰਿ ਧਨ’ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ ਖਜ਼ਾਨਾ’ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ –

ਸੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸੰਤ ਸਜਨ ਪਰਵਾਰੁ ॥

ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟਿਓ ਜਾ ਕਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੫)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਏ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੋ ਧਨੁ ਪਾਵੈ ॥

ਜਿਸੁ ਧਨ ਤੇ ਸਭੁ ਕੋ ਵਰਸਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਵਹਿ ਸਚੁ ਧਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੯)

ਸਪਤਮੀ ਸੰਚਹੁ ਨਾਮ ਧਨੁ ਟੂਟਿ ਨ ਜਾਹਿ ਭੰਡਾਰ ॥

ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਪਾਈਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਵਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੮੮)

ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਾਪ ਹਰਿ ਧਨੁ ਤਾਪ ਹਰਿ ਧਨੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਇਆ ॥

ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰਉ ਮਨ ਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੫)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੪)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ‘ਪਾਰਸ ਕਲਾ’ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵ ਕੰਚਨ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਜਿਉ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸਿ ਭੇਟੀਐ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਸੁਵਰਨੁ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੦੩)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਹੋਈ ॥
ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੮੧)

ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿ ਕੰਚਨੁ ਧਾਤੁ ਹੋਈ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ (ਪੰ.-ਪ੦੫)

ਰਾਮ ਪਾਰਸ ਚੰਦਨ ਹਮ ਕਾਸਟ ਲੋਸਟ ॥
ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਹਰੀ ਸਤਸੰਗੁ ਭਏ ਹਰਿ ਕੰਚਨੁ ਚੰਦਨੁ ਕੀਨੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੯੮)
ਕਬੀਰ ਚੰਦਨ ਕਾ ਬਿਰਵਾ ਭਲਾ ਬੇਝਿਓ ਢਾਕ ਪਲਾਸ ॥
ਓਇ ਭੀ ਚੰਦਨੁ ਹੋਇ ਰਹੇ ਬਸੇ ਜੁ ਚੰਦਨ ਪਾਸਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੮)

'ਪਤਿਤ' ਜੀਵ ਭੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਵਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ —
ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸਿ ਲਏ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲਿ ਰਲਾਵੈ ॥
(ਪੰ.-੮੫੫)

ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਹਿਰਭੁ ਬਪੁੜਾ
ਤਿਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਪਤਿਤ ਪਰਵਾਣੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੬੧)

ਜਿਉ ਛੁਹਿ ਪਾਰਸ ਮਨੂਰ ਭਏ ਕੰਚਨ ਤਿਉ ਪਤਿਤ ਜਨ
ਮਿਲਿ ਸੰਗਤੀ ਸੁਧ ਹੋਵਤ ਗੁਰਮਤੀ ਸੁਧ ਹਾਂਧੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੮੭)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਸੋਹਣੇ' ਅਤੇ 'ਸੁਭਾਇਮਾਨ' ਹੋਈਦਾ ਹੈ —
ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੁ ਹੋਇ ਮੁਖ ਉੜਲ ਦਰਬਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੮)
ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਘੜੁ ਸੂਰੁ ਸੋ ਬੇਤਾ ਜੋ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਪਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪ੩੧)
ਨਾਨਕ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਣੇ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੮)
ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਜਿਨਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨੯)
ਸੋਈ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਣੇ ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਿਨ ਬੈਹਣੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ 'ਸਹਜ' ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ —

ਜਿਸੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਤਿਸੁ ਸਭ ਸੁਕਰਣੀ ਜੀਉ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈਐ
ਹਰਿ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੨)

ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਵਰੁ ਸਹਜ ਜੋਗੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੦)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ—

ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਲਧਾ ਹਰਿ ਸਜਣੁ
ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਘੁਮਾਈਆ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੯)

ਖੋਜੀ ਖੋਜਿ ਲਧਾ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਪਾਹਾ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੫)

ਹਰਿ ਖੋਜਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਸੰਗੇ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੮)

ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਚਾਖਿਆ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ

ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਖੋਜੁ ਭਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੦੨)

ਦੁਰਲਭੰ ਏਕ ਭਗਵਾਨ ਨਾਮਹ ਨਾਨਕ

ਲਬਧਿੰ ਸਾਧਸੰਗਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੰ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੫੨)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਬੋਹਿਬਾ ਅਥਵਾ ਨਾਵ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ
ਭਵਸਾਗਰ ਤਰੀਦਾ ਹੈ—

ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕੁ ਭਜੈ ਬਿਖੁ ਤਰਿਆ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੦੩)

ਤਾਰੀਲੇ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੂ ਬਿਖੜਾ ਬੋਹਿਬ ਸਾਧੁ ਸੰਗਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੦੮)

ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰਿਅਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੧੭)

ਨਾਵ ਰੂਪ ਭਇਓ ਸਾਧਸੰਗੁ ਭਵ ਨਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੦੧)

ਸੰਤਸੰਗਿ ਹਰਿ ਚਰਨ ਬੋਹਿਬ ਉਧਰਤੇ ਲੈ ਮੋਰ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੧)

ਨਾਵ ਰੂਪ ਸਾਧਸੰਗ ਨਾਨਕ ਪਾਰਗਰਾਮੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੩੦)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ‘ਤਤ’ ਬਿਲੋਈਦਾ ਹੈ—

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਲਾਹਨਿ ਸੇ ਭਲੇ ਪਿਆਰੇ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਹੋਇ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜੇ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰੇ ਰਸੁ ਲੈ ਤਤੁ ਵਿਲੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੩੬)

ਤਿਤੁ ਜਾਇ ਬਹੁ ਸਤਸੰਗਤੀ

ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਲੋਈਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੮੭)

‘ਸੰਤ ਜਨਾ’ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ‘ਅਕਬ ਕਬਾ’ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ—

ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ (ਪੰ.-੯੯੨)
ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਕਥਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੬)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨੀ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਅਕਥ ਕਥ ਕਾਥ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੯੬)

ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥
(ਪੰਨਾ-੧੩੧੨)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਮਨ ਜਾਗਦਾ ਹੈ —

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਪਰਸਾਦਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੋਇਓ ਮਨੁ ਜਾਗਿਓ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੫)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਨ ਸੋਵਤ ਜਾਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੬)

ਸੰਤਹ ਸੰਗੁ ਸੰਤ ਸੰਭਾਖਨੁ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਮਨੁ ਜਾਗੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੨੪)

ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪੀਤਮ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਨੁ ਜਾਗਾ ॥ (ਪੰ.-੨੮੧)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ —

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਉਪਦੇਸਿਆ ਨਰਕੁ ਨਾਹਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਰਕ ਪਰਹਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਨਰਕ ਰੋਗ ਨਹੀ ਹੋਵਤ ਜਨ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਲੜਿ ਲਾਵੈ ॥
(ਪੰਨਾ-੫੩੧)

ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨੦)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਮਾਇਕੀ ਬੰਧਨ' ਛੁਟਦੇ ਹਨ —

ਟੂਟੇ ਬੰਧਨ ਜਾਸੁ ਕੇ ਹੋਆ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)

ਯਾਹੂ ਜਤਨ ਕਰਿ ਹੋਤ ਛੁਟਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੮)

ਊਆਹੂ ਜਤਨ ਸਾਧ ਸੰਗਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਸਭਿ ਦੁਖ ਭੁਖ ਰੋਗ ਗਏ ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਕੇ
ਸਭਿ ਜਨ ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫੦)

ਅਬ ਮਨੁ ਛੂਟਿ ਗਇਆ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੫)

ਤੂਟੇ ਬੰਧਨ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੧)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ 'ਸੇਵਾ' ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ —

ਜਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਭਾਖਨੁ ਜਨ ਸਿਉ

ਊਠਨੁ ਬੈਠਨੁ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੨੮)

ਸਾਧ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੮੨)

ਜਿਸ ਕਉ ਚਾਹਹਿ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ॥

ਸੰਤ ਸਭਾ ਕੀ ਲਗਹੁ ਸੇਵ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੮੨)

ਭਗਤਨ ਕੀ ਟਹਲ ਕਮਾਵਤ ਗਾਵਤ

ਦੁਖ ਕਾਟੇ ਤਾ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੦੯)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਭੀ ਪਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ —

ਸੰਤ ਸਭਾ ਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਮੁਕਤਿ ਪੱਦਾਰਬੁ ਧੇਣੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯)

ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅੰਧਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੫)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਏ ਜਨ ਮੁਕਤੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਲੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੪)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਭਇਓ ਮੁਕਤਾ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਭੋਗੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੧੬)

ਮੁਕਤਿ ਪੱਦਾਰਬੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੨੦)

ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਅਵਗਨ ਸਭਿ ਪਰਹਰਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੩੫)

ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇ ਲਿਲਾਟ ॥

ਮੁਕਤਿ ਪੱਦਾਰਬੁ ਪਾਈਐ ਠਾਕ ਨ ਅਵਘਟ ਘਾਟ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੨੨)

ਇਸ ਲੇਖ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ —

'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਲਾਭ ਅਤੇ

'ਕੁਸੰਗਤ' ਤੋਂ ਜੋ ਆਧ-ਬਿਆਧ ਯਾ ਕਲ-ਕਲੇਸ਼ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਯਾ 'ਤੱਤ' ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ —

‘ਮੇਲ’ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗਤ’ —

ਸਰੀਰਕ

ਮਾਨਸਿਕ

ਭਾਵਕ

ਆਤਮਿਕ

‘ਸਤਹ’ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਐਸਾ ‘ਮੇਲ’ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ‘ਰੰਗਾਂ’ ਅਤੇ ‘ਤਰੰਗਾਂ’ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ (intensity) ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ (practice) ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ — ‘ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ’ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ‘ਜੋੜ’ ਰਸਮੀ ਵਿਆਹ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ-ਨਿਸਚੇ-ਰੁਚੀਆਂ, ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਭਾਵਕ ‘ਮੇਲ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ — ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬੇਸ਼ੁਰੇ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ । ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮੀ ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੇਸ਼ੁਰੀਆਂ ‘ਦੇਹਾਂ’ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖਲਜਗਨ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਅਜਾਈਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਧਨ ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥

ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੮੮)

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਦੰਪਤੀ (couple) ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹ ਤੇ ‘ਇਕ-ਸੁਰਤਾ’ ਹੋ ਭੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸਤਹ ਤੇ ਮੇਲ ਹੋਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ ।

ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ ॥

ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੧)

ਐਸਾ ‘ਬੇਸ਼ੁਰਾ’ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ-ਜੀਵਨ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤਦਾ ਹੈ ।

ਇਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ — ਸਾਡੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ-ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਆਂ-ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ‘ਮੇਲ’ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਉੱਤੇ ਭੀ ਘਟਦਾ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਸਗੀਰਕ-ਮਾਨਸਿਕ-ਭਾਵਕ ਸਤਹ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ 'ਇਕ ਸੁਰਤਾ' (in tune) ਹੋ ਭੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਤੇ ਤੀਖਣਤਾ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ 'ਖਟ-ਪਟੀ' ਅਤੇ 'ਤਨਾਓਂ' ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਕਈ ਅੰਦਰਲੇ ਤਬਕੇ ਯਾ ਹਿੱਸੇ ਹਨ —

ਸਰੀਰ

ਮਨ

ਬੁੱਧੀ

ਰੀਝਾਂ

ਤਰੰਗਾਂ

ਨਿਸਚੇ

ਭਾਵਨਾ

ਸਵੈਪਨਾ

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ

ਅਹੰਕਾਰ, ਆਦਿ ।

ਇਹ ਅੰਦਰਲੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਤਬਕੇ' — ਆਪਸ ਵਿਚ 'ਇਕ-ਸੁਰ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਿਆਲਾਂ — ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ 'ਟਾਕਰਾ' ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਬਿਧਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ 'ਭੜਕ੍ਹੁੰ' ਮਚਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੇ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸਨਾ ਅਗਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯)

ਦੁਬਿਧਾ ਮਨਮੁਖ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ਤਿਸਨਾ ਜਲਹਿ ਅਧਿਕਾਈ ॥ (ਪੰ.-੧੧੩੦)

ਦੁਬਿਧਾ ਬਉਰੀ ਮਨੁ ਬਉਰਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੪੨)

ਮਨਮੁਖ ਮਨੁ ਅਠ ਖੰਡ ਹੋਇ ਦੁਸਟਾ ਸੰਗਤਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੫/੧੨)

ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜੋ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਖਿੱਚੋਤਾਣ, ਲੜਾਈਆਂ, ਝਗੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਸਾਡੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਾਲੇ 'ਭੜਕ੍ਹੁੰ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ !!

ਜਦ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤਬਕਿਆਂ ਅਥਵਾ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਯਾ 'ਇਕ-ਸੁਰਤਾ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ 'ਮੇਲ' ਯਾ 'ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਇਕ-ਸੁਰਤਾ' ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਤਰੇੜ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਟੁੱਟੇ-ਭੱਜੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਨਾਲ ਟੁੱਟੇ ਭੱਜੇ ਚਕਨਾ-ਚੂਰ ਅਥਵਾ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ‘ਮੇਲ’ ਯਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ’ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮੇਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਕਬੀਰ ਜਾ ਕੀ ਦਿਲ ਸਾਬਤਿ ਨਹੀਂ ਤਾ ਕਉ ਕਹਾਂ ਖੁਦਾਇ ॥ (ਪੰ.-੧੩੨੪)

ਐਸੇ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ‘ਬਣ’ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।

ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੫)

ਐਸੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ‘ਜੀਵ’, ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਆਪੂਰ੍ਵ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹਉਮੈ ਦੀ ‘ਇਕੱਲ ਕੌਠੜੀ’ ਵਿਚ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਦੁਯੈ ਭਾਇ ਵਿਗੁਚੀਐ ਗਲਿ ਪਈਸੁ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੪)

ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ‘ਇਕ ਸੁਰਤਾ’ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਅਥਵਾ ਜੋੜਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਸਤਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਹੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ —

ਸਾਧਸੰਗਿ ਕਿਸ ਸਿਉ ਨਹੀਂ ਬੈਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਮਿਟਿ ਗਏ ਬੈਰ ਭਏ ਸਭ ਰੇਨ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਛੈਨ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੫)

ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਛਡਿ ਤੂ ਤਾ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੬)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੯੯)

ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ, ਭਾਵਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸੂਖਮ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਸਤਹ ਉਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ‘ਇਕ-ਸੁਰਤਾ’ ਹੋਣੀ ਕਠਿਨ ਹੈ—ਪਰ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ-ਸੰਤਾਂ-ਭਗਤਾਂ-ਹਰਿਜਨਾਂ ਦੇ ‘ਮੇਲ’ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਸਤਹ ਉਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ 'ਮੇਲ' ਯਾਂ 'ਸੰਗਤ' ਨੂੰ
ਹੀ —

ਸਤ ਸੰਗਤ
ਸਾਧ ਸੰਗਤ
ਸੰਤ ਸੰਗਤ
ਸੱਚੀ ਸੰਗਤ
ਉਤਮ ਸੰਗਤ
ਦੈਵੀ ਸੰਗਤ
ਗੁਰ ਸੰਗਤ
ਗੁਰ ਸਭਾ
ਸਾਧ ਸਭਾ
ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

'ਹੁਹਾਂ' ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ ਨਾਤਾ ਹੋਣ
ਕਰਕੇ, 'ਆਤਮ-ਮੇਲ' ਪੁਰੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਹਰ
ਇਕ 'ਜੁੜ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੁਪਤ 'ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰੀ' ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ
ਹੈ ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰੀ ਵਿਚ —

ਪ੍ਰੇਤੇ ਰਹਿਣਾ
ਸੁਰ ਵਿਚ ਹਿਲਣਾ
ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਣਾ
ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ ਵਿਚ ਉਡਾਗੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ
ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਮਾਣਨਾ
ਪ੍ਰਿਮ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਣਾ
ਚਾਉ ਵਿਚ ਵਿਗਸਣ

ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਚੀ-ਸੁਚੀ-ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ —

ਆਤਮਿਕ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ'

ਅਖਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਘਟਨਾ (accident) ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਯਾਦ-ਦਾਸ਼ਤ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਜੀਵਨ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ (consciousness) ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ 'ਯਾਦ' ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ 'ਭੁੱਲ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ —

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ
ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ
ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੋਣਾ
ਰੱਬ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨਾ ਹੀ
'ਕੁਸੰਗਤ'

ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ — ਮਾਇਕੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਦਾ ਭਰਮਈ 'ਹਨੇਰ' ਵਾਪਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਅਸਥਾਨੁ ਜਗ ਮਗ ਨੂਰ ਹੈ। (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੩/੧੦)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਣੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ (ਵਾ. ਭਾ.; ਗੁ. ੩੯/੧੬)

ਤਦੇ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਮੁਤਜਾਦ ਨਤੀਜਿਆਂ' ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਤਰਿਓ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੨੩)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨੧)

ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ —

ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਣ

ਅਤੇ

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ

ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੌੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥

ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੦੨)

ਤਿਤੁ ਜਾਇ ਬਹੁ ਸਤਸੰਗਤੀ
ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਲੋਈਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੮੭)

ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨਾ ਸੰਗਿ ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ ॥
ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਚਈ ਨਾਨਕ ਜਿਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨੦)

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਤਿਸ ਨੋ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਹੋਏ
ਨਿਤ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਮੁਹੁ ਜੋੜੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੫੦)

(ਸਮਾਪਤ)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096